

Karol Dąbrowski¹

**Recenzja: Madis Ernits, *Constitution as a System,*
„*Dissertationes Iuridicae Universitatis Tartuensis*”, vol. 75,
ISBN 978-9949-03-207-5, University
of Tartu Press, Tartu 2019, ss. 207**

Gdy zastanawiamy się nad kierunkami recepcji prawa i wędrówki idei prawnych spoglądamy zwykle na kraje Europy Zachodniej. Zawężamy tym samym – sami sobie – obraz kultury prawnej w skali europejskich subregionów. Kiedy zaś spojrzymy na problemy prawne, z którymi „zmagają się” prawnicy, okazują się one – mimo różnic językowych – często tożsame, uwarunkowane w pewnej mierze poziomem zaawansowania techniki, która wpływa na relacje społeczne, a „ubierane” (może momentami wręcz „deformowane”) w stosunki prawne. Nie doceniamy tym sposobem wspólnych przestrzeni kultury prawnej. Warto więc spoglądać od czasu do czasu na przykład na perspektywę prawa państw bałkańskich lub nadbałtyckich. Interesujące jest prawo Estonii przez wzgląd na swe związki z kręgiem prawa niemieckiego i pozwala na bieżącą obserwację dyfuzji kultur prawnych.

Charakterystyczną stroną estońskiego życia publicznego i naukowego jest głęboka cyfryzacja. Uniwersytet w Tartu (*Tartu Ülikool*) publikuje i udostępnia bezpłatnie w Internecie dysertacje doktorskie, również z zakresu prawa.

---

¹ ORCID ID: 0000-0002-4513-3873, doktor, Katedra Historii Państwa i Prawa, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. E-mail: karol.dabrowski@umcs.pl.

W repozytorium „DSpace” znajdziemy szereg prac szczególnie dotyczących prawa pracy, a w 2019 r. ukazała się budząca uwagę rozprawa znanego specjalisty z prawa konstytucyjnego – Madisa Ernitsa. M. Ernits jest sędzią, orzekającym w Sądzie Apelacyjnym w Tartu. Naukowo specjalizuje się w prawie konstytucyjnym². 9 grudnia 2019 r. obronił pracę doktorską pt. *Constitution as a System*, wydaną w formie cyfrowej.

Gwoli wprowadzenia wypada wyjaśnić, iż w Estonii nie funkcjonuje odrębny trybunał konstytucyjny, a jego rolę pełni Izba Kontroli Konstytucyjnej (*Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium*) lub Sąd Najwyższy w pełnym składzie (*en banc*)³. Estońscy sędziowie często sięgają do argumentów porównawczych z orzecznictwa niemieckiego⁴. W ich kulturze prawnej utrwaliło się rozumienie pięciu fundamentalnych zasad konstytucyjnych: godności ludzkiej, demokracji, rządów prawa, sprawiedliwości społecznej i estońskiej tożsamości narodowej⁵. W języku estońskim używa się miana „państwa społecznego” (*sotsiaalriik*), jako odpowiednika państwa sprawiedliwości społecznej. § 10 estońskiej konstytucji odpowiada więc w tej mierze art. 2 polskiej ustawy zasadniczej⁶. Dla Estończyków wartością samą w sobie był również powrót, po okresie przynależności do ZSRR, do europejskiej, kontynentalnej kultury prawnej⁷.

---

² Biogramy na stronach: https://www.etis.ee/CV/Madis_Ernits/est?tabId=CV_EST oraz <https://www.juridicainternational.eu/index.php?id=13849> (29.01.2020).

³ Zob. ustawę z 13 marca 2002 r. o postępowaniu sądowym w sprawach kontroli konstytucyjnej: *Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus* (RT I 2002, 29, 174, ze zm.). Z literatury np. B. Aaviksoo, *Judicial Activism in Constitutional Review Decisions of the Supreme Court of Estonia*, „Juridica International” 2007, vol. 13, s. 60–69; V. Pettai, *Democratic Norm Building and Constitutional Discourse Formation in Estonia*, [w:] *Rethinking the Rule of Law after Communism*, red. A. Czarnota, M. Krygier, W. Sadurski, Budapest 2005, s. 91.

⁴ M. Ernits et al., *The Constitution of Estonia: The Unexpected Challenges of Unlimited Primacy of EU Law*, [w:] *National Constitutions in European and Global Governance: Democracy, Rights, the Rule of Law. National Reports*, red. A. Albi, S. Bardutzky, Hague 2019, s. 889.

⁵ M. Ernits et al., *The Constitution of Estonia...*, s. 889.

⁶ Zob. np. T. Ciechanowski, *Zasada państwa demokratycznego i państwa prawa a zasada sprawiedliwości społecznej*, „Ius et Administratio” 2017, nr 3, s. 11–22; K. Strzyczkowski, *Zasada państwa sprawiedliwości społecznej jako zasada publicznego prawa gospodarczego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2007, nr 4, s. 11–26.

⁷ R. Narits, *The Republic of Estonia Constitution on the Concept and Values of Law*, „Juridica International” 2002, vol. 7, s. 10.

Układ pracy M. Ernitsa przypomina zwyczajowo publikowane tezy rozpraw doktorskich. Autor wydzielił wprowadzenie i cztery rozdziały, zakończone wnioskami, bibliografią, życiorysem i wykazem dotychczasowych własnych publikacji. Omawiając stronę metodyczną podkreślił, że opierał się na metodach prawnoznawstwa, przede wszystkim teorii interpretacji i argumentacji Roberta Alexy'ego⁸. Jako założenie doktrynalne przyjął ideę konstytucjonalizmu demokratycznego⁹. Poszczególne rozdziały poświęcił dyskusji w estońskiej doktrynie na temat zasad konstytucyjnych, korzystania przez Sąd Najwyższy z prawa obcego, analizie orzecznictwa konstytucyjnego oraz zasadzie równości w konstytucji Estonii.

W czterdziestostronicowym wprowadzeniu przedstawił ramy teoretyczne, odnoszące się do teorii konstytucji, teorii systemów oraz założeń traktowania ustawy zasadniczej z punktu widzenia systemowego. Postawił tezy, iż m.in. można postrzegać konstytucję jako system wartości, odróżniać reguły konstytucyjne od zasad w ustawie zasadniczej przewidzianych i istnieją uniwersalne prawa podstawowe. W odniesieniu do konstytucji Estonii¹⁰ stwierdził, że wyrażono w niej prerogatywy parlamentu, które nie mogą być przekazywane organom władzy wykonawczej, a istotną rolę w rozwoju praworządności odgrywa konstytucyjne uprawnienie parlamentu do określania własnej organizacji wewnętrznej oraz procedury obradowania. Kontroli konstytucyjnej mogą podlegać nie tylko akty niezgodne z konstytucją, ale i pominięcia ustawodawcze¹¹. Nawiązując do zasady równości wobec prawa zaznaczył,

---

⁸ Zob. R. Alexy, *Teoria praw podstawowych*, Warszawa 2010 oraz np. M. Korycka, *Teoria zasad prawnych Roberta Alexy'ego*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2010, nr 1, s. 48–63; K. Kukuryk, *Kilka uwag o sposobie rozstrzygania dyskursu prawnego*, „Annales UMCS. Sectio G” 2012, t. 59, z. 1, s. 23.

⁹ Zob. np. *Polskie prawo konstytucyjne na tle porównawczym*, red. R.M. Małajny, Warszawa 2013, s. 8.

¹⁰ *Eesti Vabariigi põhiseadus* (RT 1992, 26, 349, ze zm., ostatnia nowelizacja z 6 maja 2015 r.: RT I, 15.05.2015, 1), <https://www.riigiteataja.ee/akt/PS?leia=Kehtiv>, oficjalny przekład na język angielski: <https://www.president.ee/en/republic-of-estonia/the-constitution/index.html> (30.01.2020).

¹¹ Por. np. K. Kos, *Instrumenty Trybunału Konstytucyjnego umożliwiające uniknięcie derogacji niekonstytucyjnych norm*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2015, nr 3, s. 67–90; M. Kulik, *Glosa do wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 kwietnia 2017 r.*, sygn. SK 3/16, „Prokuratura i Prawo” 2018, z. 1, s. 139; A. Kustra, *Wznowienie postępowania w następstwie stwierdzenia pominięcia ustawodawczego*, [w:] *Skutki wyroków Trybunału Konstytucyjnego w sferze stosowania*

że nie ma charakteru deklaracyjnego, ale normatywny i powinna być brana pod uwagę z uwzględnieniem zasady sprawiedliwości społecznej. Analizując przypadki jej łamania trzeba – w jego ocenie – porównywać nie określone sytuacje, lecz jednostki lub grupy społeczne, a ocena nierównego traktowania musi wskazywać na jego konkretny charakter¹².

Według M. Ernitsa konstytucja jako system, stanowi zbiór zasad, reguł i procedur, które kształtują roszczenia co do spójności tego systemu. Oznacza to, że akty naruszające spójność ustawy zasadniczej stają z nią w sprzeczności. Demokratyczny konstytucjonalizm, to ustrój w którym obowiązują zasady poszanowania godności ludzkiej, demokracji, praworządności, praw konstytucyjnych, rozdziału i równowagi władz oraz kontroli konstytucyjnej. Zapewnia on tym samym instytucjonalizację praw człowieka¹³.

Autor przestrzegł, że zawsze istnieje „zwarcie” między normatywnością a rzeczywistością konstytucji, a szerzej: między normatywnością a rzeczywistością praw człowieka. „Obrona normatywnej siły normatywności oznacza walkę o wolność i demokrację. Porządek prawny, który nie przestrzega zasad wynikających z praw człowieka, prędzej czy później, zmierza w kierunku autorytaryzmu, który z kolei znosi demokratyczny konstytucjonalizm”¹⁴.

M. Ernits opisał przypadki, gdy Sąd Najwyższy Estonii sięgał do ogólnych zasad prawa, prawa międzynarodowego, Karty Praw Podstawowych Unii Europejskiej, konstytucji innych państw (Finlandii, Niemiec) oraz argumentów komparatystycznych. Ogólne zasady są – w ocenie estońskiej doktryny prawa – owocem historii prawa, uznane przez Radę Europy i Unię Europejską, mają swe źródło w kulturach prawnych państw europejskich, bazują na demokracji, sprawiedliwości społecznej, praworządności oraz są ufundowane na fundamencie wolności, sprawiedliwości i prawa¹⁵. Niebagatelna jest – przytoczona przez Autora – konstatacja estońskiego Sądu Najwyższego, że jeśli

---

prawa, „Studia i Materiały Trybunału Konstytucyjnego” t. 48, red. M. Bernatt, J. Królikowski, M. Ziółkowski, Warszawa 2013, s. 205; J. Podkowik, *Niekonstytucyjność prawa i jej skutki cywilnoprawne*, Warszawa 2019, s. 82.

¹² M. Ernits, *Constitution as a System*, Tartu 2019, s. 49–50.

¹³ Ibidem, s. 50–52.

¹⁴ Ibidem, s. 52–53.

¹⁵ Ibidem, s. 85.

dany akt normatywny „jest w konflikcie z tymi zasadami, jest w konflikcie z konstytucją”¹⁶.

Autor potrafi prowadzić narrację w sposób syntetyczny, w oparciu przede wszystkim o orzecznictwo, co jest zaletą omawianej pracy. Z jej kart płynie pouczający wniosek, że Trybunał Konstytucyjny nie tylko może, ale wręcz powinien wykorzystywać komparatystykę. Dzięki temu podkreśla obecność państwa w ogólnoludzkiej kulturze prawnej, poszerza horyzonty intelektualne, jest w stanie ocenić posunięcia aktualnego ustawodawcy w sposób ponadczasowy, w oderwaniu od realiów nie tylko politycznych, ale społecznych i religijnych.

---

¹⁶ W orzeczeniu CRCSCj 30.09.1994, III-4/A-5/94. Zob. też: M. Ernits, *The Use of Foreign Law by Estonian Supreme Court*, [w:] *Judicial Cosmopolitanism*, red. G.F. Ferrari, Leiden–Boston 2019, s. 506–510.